

RUM og pædagogik

Deltagelse for alle

- *Håndbog til teamsamarbejdet*

Håndbog: RUM og pædagogik - deltagelse for alle

I Norddjurs Kommune arbejder vi systematisk med samspil mellem rum og pædagogik jf. Norddjurs Kommunes strategi "Rum og Pædagogik - deltagelse for alle". Strategien har fokus på udviklingen af de fysiske læringsrum på skolerne og samspillet mellem rum, pædagogik og didaktik. Følgende er en håndbog fra strategien til teamsamarbejdet. Håndbogen er i kombination med introduktionsvideoen fra Dansk Center for Undervisningsmiljø (DCUM) jeres understøttende redskab i teamsamarbejdet med fysiske læringsrum. Håndbogen er udarbejdet ud fra materiale fra og i samarbejde med DCUM.

Håndbogen indeholder rum- og adfærdsblomsten, de seks basisfunktioner, arbejdsprocessen og forslag til, hvordan I kan blive inspireret til at arbejde med arbejdsprocessens fem trin.

Indholdsfortegnelse

Rum- og adfærdsblomsten	4
De 6 basisfunktioner	5
Arbejdsproces - Professionelle Læringsfællesskaber (PLF)	6
Inspirationsmateriale: Forslag til hvordan I kan arbejde med arbejdsprocessens fem trin.....	7
Fase "undersøge"	8
Sæt klasserummet til bedømmelse	8
Fase "identificere udfordringer"	9
Identificerer udfordringer og formuler målsætninger	9
Fase "idégenerere"	10
Idéudvikling og prioritering	10
Fase "idégenerere"	11
Klasseobservation med fokus på indretning og arbejdsmetoder	11
Fase "idégenerere"	12
Klasseobservation med fokus på basisfunktionerne	12
Fase "gennemfør prøvehandling"	13
Fase "evaluere"	14

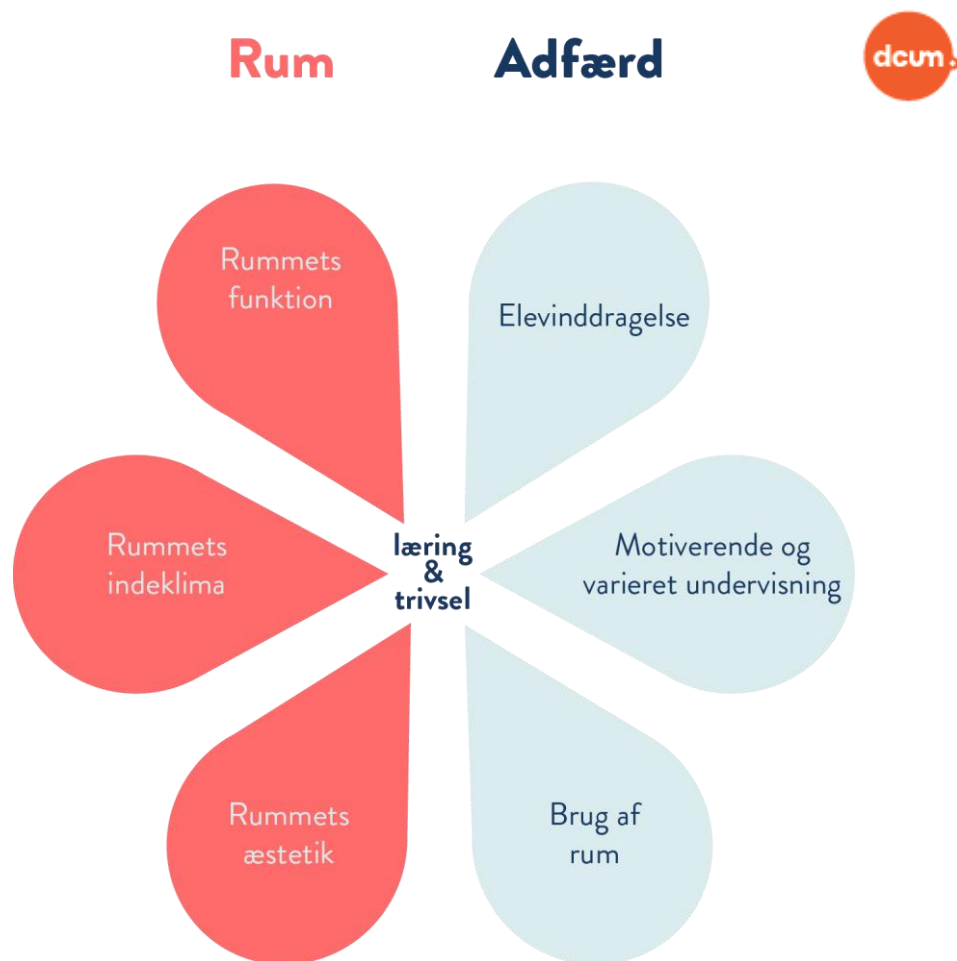
Med til håndbogen er følgende materiale:

Bilagsmaterialets navn	Tilknyttet følgende fase i arbejdsprocessen
Aftaleark	Bruges til at få skrevet aftalerne ned i arbejdsprocessens fem faser
Klasserumsvurdering - 1.-3. klasse	Fase "undersøge"
Klasserumsvurdering - 4.-9. klasse	Fase "undersøge"
Plus og minusark til elevernes klasserumsvurdering	Fase "undersøge"
De 6 basisfunktioner	Fase "identificere udfordringer"
Arbejdspapir, vurderingsskema og målsætninger	Fase "identificere udfordringer"
Elevinddragelse - ideudvikling	Fase "idegenerere"
Prioriteringsmatrix	Fase "idegenerere"
Observationsguide med fokus på indretning og arbejdsmetoder	Fase "idegenerere"
Dialogark: Den efterfølgende dialog om observationen - forslag 1	Fase "idegenerere"
Observationsguide med fokus på basisfunktioner	Fase "idegenerere"
Dialogark: Den efterfølgende dialog om observationen - forslag 2	Fase "idegenerere"
Idéer til indsamling af data til evaluering	Fase "evaluere"
Noteringsark evaluering af prøvehandlingen	Fase "evaluere"

Rum- og adfærdsblomsten

Rum og adfærdsblomsten illustrerer sammenhængen mellem rum og adfærd ved indretning af fysiske læringsrum. Det vil sige, at det ikke kun er nok at tænke på fysisk indretning (de røde blade), men at det også er nødvendigt at tænke den adfærd, som følger med (de blå blade).

De røde blade foldes mere ud i de seks basisfunktioner, som er på efterfølgende side. Blomsten er illustreret herunder.

De 6 basisfunktioner

De seks basisfunktioner har til formål at øge opmærksomheden på rummets indflydelse på læring og klasserumsledelse. De seks basisfunktioner skal bruges til at vurdere det rum, som I vælger at fokusere på. De seks basisfunktioner skal ikke kun ses individuelt, men i et samspil med hinanden. Følgende illustrerer de seks basisfunktioner.

Et læringsrum skal indrettes så det...

**... skaber
fysisk og mental
tryghed**

Støj, lys, luftkvalitet, orden og tryk atmosfære, sikkerhed og tilgængelighed.

**... fremmer
opgaveløsningen**

Fleksibel indretning, formidling/gruppe/praksis/individuel, opbevaring af elevsager, synlige læringsmål ved f.eks. piktogrammer, billeder m.v.

**... muliggør den
ønskede
sociale kontakt**

Indretning, der giver mulighed for den ønskede interaktion og kommunikation mellem eleverne og mellem elever og lærere.

**... fremmer komfort
og velbefindende**

Rare og attraktive omgivelser med afstemte farver, materialer og overflader.

**... synliggør
brugernes
identitet**

Rummet giver følelsen af tilhørsforhold ved f.eks. ophæng/udstilling af elevernes projekter/produkter, fotos af klassen, samt eleverne har et personligt rum.

**... inspirerer og
stimulerer**

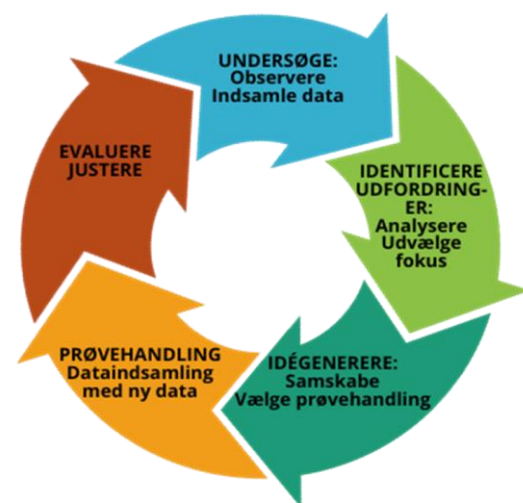

Indretning der prikker til elevernes nysgerrighed f.eks. små læringsstationer og værksteder med synlige materialer og udstilling af relevante ting.

Arbejdsproces - Professionelle Læringsfællesskaber (PLF)

Følgende skitserer redskabet til teamsamarbejdet omkring arbejdet med de fysiske læringsrum. Formålet med processen er at udvikle den enkelte elevs deltagelsesmuligheder gennem arbejdet med de fysiske læringsrum på baggrund af indsamlet data.

Arbejdsprocessen indeholder fem faser, som ses i figuren til højre. Herunder er trinene i de enkelte faser beskrevet i forhold til, hvordan der skal arbejdes i faserne - dette kan både ske i teams, med eleverne og individuelt.

Fase	Trin i fasen
Fase "undersøge"	• Drøft og aftal: • Hvad er på spil i forhold til elevernes deltagelse? Hvordan passer de fysiske læringsrum til vores elever? • Hvordan vil vi involvere/spørge eleverne? • Vælg metoder til indsamling af data (observationer, samtaler og spørgeskemaer mv.) • Afklar og forventningsafstem: Hvem gør hvad, hvornår og hvor? • Gennemfør undersøgelsen.
Fase "identificere udfordringer"	• Præsentere resultaterne fra undersøgelsen for teamet, herunder hvad det har givet at involvere eleverne • Drøft og aftal: • Målsætninger - formulér et pædagogisk/didaktisk mål • Planen for næste fase med idegenereringen.
Fase "idegenerere"	• Drøft og aftal idéer til at løse de udvalgte udfordringer • Præsentere resultaterne for eleverne og involver dem i idegenereringen • Brainstorm i teamet ud fra elevernes input • Udvælg idéer til det videre arbejde • Planlæg prøvehandlingen: udarbejde, skitsere og research. Foretag praktiske småjusteringer i klasserummet ved behov. • Afklar og forventningsafstem: Hvem gør hvad, hvornår og hvordan? Herunder fastlæg tidsperiode, sparring og evalueringsmetode.
Fase "prøvehandling"	• Udfør prøvehandling • Spar med hinanden undervejs
Fase "evaluere"	• Evaluer med eleverne ift. de tidligere defineret målsætninger - eventuelt med en ny klasserumsvurdering • Drøft og aftal: • Er målsætningerne nået? • Er der behov for at justere løsningen?

Brug dokumentet "aftaleark" til at skrive aftalerne ned

Inspirationsmateriale: Forslag til hvordan I kan arbejde med arbejdsprocessens fem trin

De resterende sider indeholder forslag til, hvordan I kan arbejde med arbejdsprocessens fem trin. Forslagene skal ikke ses som en facitliste, men som inspiration. Brainstorm gerne med teamet om, der er andre muligheder for at arbejde i de enkelte trin end beskrevet her i håndbogen.

Der er forslag om følgende måder at arbejde på:

- Fase "undersøge": Forslag til indhentning af elevdata "sæt klasserummet til bedømmelse"
- Fase "identificere udfordringer": Forslag til at identificere udfordringer og formulering af målsætninger
- Fase "idégenerere":
 - Forslag til at ideudvikling og prioritering
 - Forslag til observation med fokus på indretning og arbejdsmetoder
 - Forslag til observation med fokus på basisfunktioner
- Fase "prøvehandling".
- Fase "evaluere": Evaluering af prøvehandling.

Fase "undersøge"

Sæt klasserummet til bedømmelse

Forslag til indhentning af elevdata

Intro til eleverne

Fortæl eleverne, at I skal tage temperaturen på indretningen af klasserummet. Det vil ikke være alt, som I kan gøre noget ved, og det er ikke alle ønsker og idéer, som vil kunne blive opfyldt. Opgaven er, at I fælles skal finde gode løsninger, som flest får glæde af, og som gør klasserummet til et godt sted at lære og være i.

Fortæl også, hvad processen er efter, at I har samlet resultaterne fra klasserumsvurderingerne, og hvad de skal bruges til.

Få gerne taget før-billeder af hele klasserummet - få gerne eleverne til at tage billeder. Tag gerne et billede fra alle fire sider, så I får hele rummet med.

Materiale:

- Skemaet "klasserumsvurdering for 1.-3. klasse"
- Skemaet "klasserumsvurdering for 4.-9. klasse"
- Ark "plus og minus ark til elevernes klasserumsvurdering".

Arbejdsgang:

- 1) Uddel skemaet "klasserumsvurdering" til eleverne og giv dem tid til at udfylde det. Alt efter alderstrin kan I overveje om, I vil lave øvelsen anderledes, fx med oplæsning eller besvarelser i grupper.
- 2) Sæt eleverne i grupper af 3-4 elever og uddel "plus og minusarket". Eleverne skal med udgangspunkt i deres besvarelser fra skemaet "klasserumsvurdering" drøfte, hvad der er godt, og hvad der er mindre godt i lokalet.
- 3) Saml besvarelserne ind og præsenterer dem for eleverne. Spørg gerne uddybende ind til besvarelserne. Enten kan opfølgende spørgsmål stilles åbent ud i klassen i plenum, eller I kan interviewe en gruppe udvalgte elever

Fase "identificere udfordringer"

Identificerer udfordringer og formuler målsætninger

Materiale:

- *Introduktionsark til "de 6 basisfunktioner"*
- *Ark "arbejdsblad, vurderingsskema og målsætninger"*

Arbejdsgang

- 1) Tag udgangspunkt i introduktionsarket til "de 6 basisfunktioner" og arket "arbejdsblad, vurderingsskema og målsætninger". Gennemgå de 6 basisfunktioner i teamet og vurder klasserummets indretning ud fra hver basisfunktion, og i hvor høj grad rummet lever op til den enkelt basisfunktion. Drøft under hvert punkt og noter herefter konkret:
 - a. Hvorfor den samlet vurdering lander, hvor den gør?
 - b. Hvad er der konkret af udfordringer?
 - c. Hvad fungerer godt?
- 2) Sammenhold jeres besvarelser med elevernes vurderinger. Forhold jer til følgende og noter i arket "arbejdsblad, vurderingsskema og målsætninger":
 - a. Oplever I det samme i rummet, eller er det noget, som overrasker jer i forhold til elevernes vurdering?
 - b. Er der noget i elevernes vurdering, som I er blevet nysgerrige på, og som I evt. skal have uddybet eller undersøgt nærmere?
- 3) Beslut hvilke basisfunktioner, som I vil forbedre og have som fokus i jeres prøvehandling.
- 4) Formuler jeres pædagogiske og didaktiske målsætninger til sidst i arket "arbejdsblad, vurderingsskema og målsætninger".

Fase "idégenerere" Idéudvikling og prioritering

Intro

I har gennemgået jeres klasserum og identificeret udfordringer sammen med eleverne. I skal nu ideudvikle både i jeres team og sammen med eleverne og finde frem til de løsninger, som I vil teste af som prøvehandling.

Det er vigtigt at få afsøgt så mange idéer som muligt, så I får mange idéer på bordet, inden I skal prioritere og beslutte, hvilke løsninger I vil gå videre med.

Materiale

- Inspirationspapiret "Elevinddragelse - ideudvikling"
- Arket "prioriteringsmatrixen"

Arbejdsgang

Tag udgangspunkt i følgende:

- 1) Start med et møde i jeres team. Før I begynder ideudviklingen, er det en god ide at genbesøge jeres pædagogiske målsætninger og fokusområder for prøveforløbet. Søg evt. inspiration i inspirationsmaterialet eller research på nettet. Beslut, hvordan eleverne involveres i ideudviklingen.
 - OBS: Vent med at træffe endelige beslutninger, før I har inddraget eleverne i processen.
- 2) Planlæg en aktivitet, hvor eleverne kan bidrage med idéer. Forklar dem, at deres opgave er at finde løsninger på de udfordringer, I har identificeret i klasserummet. De må gerne være kreative i deres ideudvikling. I kan evt. finde inspiration i materialet "elevinddragelse - ideudvikling". Afslut med at eleverne prioriterer deres bedste idéer - måske ved at vælge 3-5 løsninger, de synes bedst om.
- 3) Opsaml elevernes input og byg videre på deres og jeres egne idéer. I teamet skal I udvælge, hvilke idéer der bedst understøtter jeres mål. Brug gerne prioriteringsmatrixen til at vurdere hver ide. Hver idé vurderes ud fra, hvor meget værdi idéen skaber i forhold til målsætningen, samt hvad idéen kræver af økonomi/ressourcer. Prioriter de idéer, der skaber mest værdi, men samtidig er økonomisk og praktisk mulige at gennemføre.
- 4) Når I har udvalgt de løsninger, som I vil arbejde videre med, fremlægges de for eleverne. Giv eleverne mulighed for at give feedback og overvej, om der er nogle beslutninger, de skal inddrages i. Det kan f.eks. være ved en afstemning eller gennem dialog.

Fase "idégenerere"

Klasseobservation med fokus på indretning og arbejdsmetoder

Forslag 1 til observation af klassen af udefra kommende

Formål: *Indsamle data til teamets vurdering af klasserummet ved at observere samspillet mellem rum og pædagogik, samt rummets indretning og børnenes/de unges muligheder for deltagelse.*

Fokus: *"Indretning og arbejdsmetoder"*

Børnenes/de unges deltagelse er det primære fokus for observation.

Underviseren kan derudover ønske et særligt fokus selv at blive observeret på f.eks. "jeg vil gerne, at du observerer, hvordan jeg 'skifter' brugen af rummet i løbet af lektionen".

Da dette er en observation, spørges eleverne ikke til deres oplevelse af at være deltagende. Her anvendes enten "Klasserumsvurdering - 1.-3. klasse" eller "Klasserumsvurdering - 4.-9. klasse".

Deltagere:

- *Underviser: Lærer/pædagog*
- *Elever: Klassen/gruppen*
- *Observatør: Kollega/leder*

Rammer for observation: *Lav tydelig ramme for tidsforbrug og roller*

Materiale:

- *Observationsguide se evt. "observationsguide med fokus på indretning og arbejdsmetoder"*
- *"Dialogark den efterfølgende dialog om observationen - forslag 1"*

Arbejdsgang

- 1) *Teamet vælger et fokus for observationen. I dette eksempel er fokus på, hvordan indretningen er tilpasset arbejdsmetode, opgave og undervisningsform.*
- 2) *I observationsguiden noterer observatøren den mest fremtrædende læringsaktivitet inden for 5 minutters periode. Hvis der er flere forskellige organiseringer og brug af rummet inden for perioden, noteres det også.*
- 3) *Observatør og underviser samler op og tager en dialog efter observationen ud fra arket "dialogark den efterfølgende dialog om observationen".*

Fase "idégenerere"

Klasseobservation med fokus på basisfunktionerne

Forslag 2 til observation af klassen af udefra kommende

Formål: Observere samspillet mellem rum og pædagogik og dets betydning for børnenes/de unges deltagelsesmuligheder.

Fokus: Alle seks basisfunktioner i rummet og klassen som helhed.

Deltagere:

- Underviser: Lærer/pædagog
- Elever: Klassen/gruppen
- Observatør: Kollega/leder

Rammer for observation: Lav tydelig ramme for tidsforbrug og roller

Materiale:

- Observationsguide "observationsguide med fokus på basisfunktioner"
- Dialogark "den efterfølgende dialog om observationen - forslag 2"

Arbejdsgang

- 1) Teamet og observatøren beslutter, om fokus skal indskrænkes, så man i stedet udvælger:
 - Hvilke basisfunktioner er de meste centrale for jer nu?
 - Skal der tages udgangspunkt i hele klassen eller i en mindre gruppe af elever?
- 2) Observatøren noterer i observationsguiden "observationsguide med fokus på basisfunktioner", hvad rummet inviterer til, og hvad eleverne gør i rummet med fokus på basisfunktionerne.
- 3) Observatør og underviser samler op og tager en dialog efter observationen ud fra arket "dialogark den efterfølgende dialog om observationen - forslag 2".

Fase ”gennemfør prøvehandling”

Intro

Find gerne så meget sammenhængende tid som muligt til at få prøvehandlingen udført i f.eks. over én eller to uger. Planlæg på forhånd, hvem der skal gøre hvad.

Ved at prøvehandlingen gøres på en så sammenhængende tid som muligt, vil eleverne tydeligere kunne mærke et FØR og EFTER.

Tag billeder af det færdige resultat.

Arbejdsgang

- 1) Inddrag eleverne i selve udførelsen af de opgaver, de kan være med til. Der skal måske flyttes rundt på møbler, produceres udsmykning, hentes ting i kælderen, hos forældre eller genbrug. Overvej om der er forældre, der kan hjælpe til, eller om jeres servicemedarbejder skal med indover.
- 2) Når prøvehandlingen er på plads, er det en god ide at lave aftaler med eleverne om, hvordan rummet skal bruges. Tænk på regler for oprydning, samarbejde og den generelle brug af rummet. Brainstorm med eleverne og lav endelige aftaler. Husk at orientere alle lærere og pædagoger, der bruger rummet. Det er også en god ide at genbesøge formålet med ændringerne og overveje, hvordan rummet fremover skal bruges. Det er også her I skal være tydelige på ledelse af rummet. Hvad er jeres forventninger til eleverne? Det er især vigtigt, hvis I giver eleverne mulighed for mere medbestemmelse i forhold til, hvordan de kan bruge rummet.
- 3) Når rummet tages i brug, så observer eleverne. Læg mærke til, hvordan de bruger rummet, og om I kan aflæse en ny adfærd. Husk at det nogle gange tager lidt tid til at få en ny indretning til at fungere, da det også betyder ny adfærd for eleverne. Hvis I oplever, at det ikke fungerer fra dag ét, så giv det noget tid, før I evt. begynder af justere.

Fase "evaluere"

Evaluering af prøvehandling

Intro

Evaluere prøvehandlingen for at vurdere, hvad der har fungeret godt, hvad der har fungeret mindre godt, og hvad der kan justeres for at forbedre løsningen.

I evalueringen skal I indsamle data på erfaringer og perspektiver fra både eleverne og jeres kollegaer.

Materiale

- *Inspirationsmateriale "Idéer til indsamling af data til evaluering"*
- *"Noteringsark evaluering af prøvehandlingen" (ellers lav gerne selv jeres eget).*

Intro til eleverne

Når I sætter evalueringen i gang, så rammesæt evalueringen ved at fortælle eleverne svarene på følgende:

- *Hvad var formålet med at sætte prøvehandlingen i gang / hvad var de pædagogiske/didaktiske mål med prøvehandlingen?*
- *Hvad skal I bruge evalueringen og deres feedback til?*
- *Hvordan I vil indsamle deres input.*

Arbejdsgang

- 1) Aftal i teamet hvordan I vil evaluere prøvehandlingen blandt eleverne og i teamet. Der kan bruges forskellige metoder i indsamlingen. Der kan findes inspiration i bilaget "idéer til indsamling af data til evaluering".
- 2) Gennemfør evalueringen blandt eleverne. Vær oprigtig nysgerrig i processen og spørger ind, hvis I er i tvivl om, hvad der menes med udsagnene.
- 3) Gennemfør evalueringen i teamet. Vær oprigtig nysgerrig i processen og spørger ind, hvis I er i tvivl om, hvad der menes med udsagnene.
- 4) Saml op på alle input fra eleverne og kollegaerne i teamet. Ser på inputtene samlet og træk de vigtigste pointer ud. Husk at være tro mod de data, I får ind. Brug eventuelt hjælpespørgsmålene hertil:
 - *Hvad fylder mest i vores data? Hvad overrasker? Hvad er relevant at tage med videre?*
- 5) Konkluder på prøvehandlingen i teamet ud fra opsamlingen af input:
 - *Skal prøvehandlingen gøres til en permanent løsning?*
 - *Skal prøvehandlingen forbedres yderligere?*
 - *Skal prøvehandlingen afsluttes helt, hvis den ikke fungerede som tiltænkt?*
 - *Aftal hvad næste skridt er.*
- 6) Præsenterer eleverne for evalueringens resultater, og hvad der nu skal ske som det næste i prøvehandlingen.